
اقدار پزشکی

از خشونت تا دگر فہمی

نوشتہی

علیرضا صالحی

سرشناسه: صالحی، علیرضا، ۱۳۵۸-
عنوان و نام پدیدآور: اقتدار پزشکی: از خشونت تا دگرفهمی / نوشته‌ی علیرضا صالحی.
مشخصات نشر: تهران: آگاه، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری: ۲۰۲ ص: جدول.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۱۶-۴۲۰-۵
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
یادداشت: کتاب‌نامه.
موضوع: پزشک و بیمار
موضوع: Physician and Patient
رده‌بندی کنگره: R۷۷۷/۳
رده‌بندی دیویی: ۶۱۰/۶۹۶
شابک: ۵۸۱۷۹۰۴ کتاب‌شناسی ملی:

علیرضا صالحی
اقتدار پزشکی
از خشونت تا دگرفهمی
چاپ یکم: پاییز ۱۳۹۸، آماده‌سازی و نظارت بر چاپ: دفتر نشر آگاه
ویرایش صوری: غلامحسین دهقانی، ناظر چاپ: هومن بخشی
طراحی جلد: محمودرضا لطیفی
چاپ و صحافی: فرهنگ‌بان
شمارگان: ۵۵۰ نسخه
همه‌ی حقوق چاپ و نشر این کتاب محفوظ است

انتشارات آگاه

خیابان انقلاب، بین اردیبهشت و ۱۲ فروردین، شماره‌ی ۱۳۴۰.
تلفن: ۶۶۴۶۷۳۲۳، ۶۶۴۶۰۹۳۲

فروش اینترنتی: www.agahbookshop.com

قیمت: ۲۸,۰۰۰ تومان

فهرست

۹	مقدمه
۱۳	فصل اول: نام: تأملی بر مفهوم اقتدار
۳۵	فصل دوم: دانش: اقتدار
۶۳	فصل سوم: اقتدار و دانش پزشکی
۹۱	فصل چهارم: اقتدار پزشکی: در درمانگاه
۱۷۷	فصل پنجم: از خوشنیت تا سرفه‌سی
۱۹۷	سخن پایانی
۲۰۱	کتاب‌نامه

مقدمه

اقتدار پزشکی در سال‌های اخیر به موضوع بحث‌های فراوان تبدیل شده است. در یک سوی این بحث‌ها در میان نگرانان، فعالان اجتماعی، هنرمندان و عموم مردمی قرار دارند که برای درمان بیماری‌های ناگزیر از مراجعه به پزشک‌اند و در سوی دیگر پزشکانی هستند که خود را آماج حمله افکار عمومی می‌بینند. پزشکان استدلال می‌کنند که بدن انسان و کارکردهای حیاتی آن تابع قوانینی سخت و انعطاف‌ناپذیر است و به همین مناسبت وظیفه‌ی مواجهه با بیماری‌ها در دست داشتن اقتدار ممکن نیست. آن‌ها با روحیه‌ای کم‌وبیش نظامی خواست مخالفان‌شان برای دست‌کشیدن از اقتدار را خواسته‌ای غیرمعقول می‌دانند که در نهایت تنها به‌ای جز ناتوانی پزشک در به‌انجام‌رساندن تعهداتش نخواهد داشت. مخالفان اقتدار پزشکی چنین استدلال‌هایی را چندان معتبر تلقی نمی‌کنند. این گروه بر حقوق بیماران تأکید می‌کنند و رابطه‌ی درمانی را در درجه‌ی نخست رابطه‌ای بین دو شهروند می‌دانند که در حقوق برابری برخوردارند و باید در برابر عملکرد خود پاسخ‌گو باشند. با وجود استدلال‌های درستی که هر یک از طرفین بحث برای ادعای خود ارائه می‌کنند، آن‌چه می‌تواند موجب نگرانی شود نوعی یک‌سونگری است که در این بحث جریان دارد. به نظر می‌رسد که هیچ‌کدام از طرفین این مباحثه حاضر به گنجانیدن چشم‌انداز رقیب در بررسی‌های خود نیست. به این ترتیب، مانند بسیاری از مسائل مشابه، بحث در مورد اقتدار پزشکی نیز در جامعه‌ی ما به سرعت قطبی می‌شود و به جای گفت‌وگویی سازنده و معطوف به

تفاهم به صف آرایی بی ثمری تبدیل می شود که هیچ یک از طرفین آن برنده‌ی بازی نخواهند بود.

من در این کتاب تلاش کرده‌ام این گفت‌وگو را بین طرفین درگیر در موضوع اقتدار پزشکی برقرار کنم. برای این کار مجبور شده‌ام تجربه‌ی فعالیت بالینی‌ام به عنوان یک دندان‌پزشک عمومی را با جست‌وجوهای فکری‌ام در حوزه‌ی نظریه‌ی اجتماعی تلفیق کنم. اگر کسی در این مورد فراهم آورم که اقتدار پزشکی چه طور پدیدار می شود، چه شکل‌هایی به خود می گیرد و شیوه‌های مواجهه با آن چه گونه است. در فصل نخست کتاب، بحث‌هایی که در مورد اقتدار و تعریف آن و همین طور شکل‌های مختلف اقتدار ارائه کرده‌ام. اتدای این بحث‌ها در آغاز بر حوزه‌ی سیاسی است. نخست به این دلیل که اقتدار سیاسی عام‌ترین شکل اقتداری است که شهروندان هر جامعه تجربه می کنند و دوم این که پزشکی و سیاست همان‌طور که در طول کتاب خواهیم دید، هم پوشانی و قواعد مشترک فراوانی دارند. در فصل دوم، زمینه‌های اقتدار پرداخته‌ام و تمرکز اصلی‌ام بر دانش به عنوان یکی از زمینه‌های اصلی اقتدار و اقتدارورزیدن است. در این فصل، توضیح داده‌ام که چه طور شکل‌های مختلف فهم انسان از محیط اطرافش زمینه را هم برای اعمال اقتدار و هم برای پذیرش آن فراهم می کنند. و مل سوم در حقیقت تلفیقی از دو فصل نخست کتاب است، به این ترتیب که با بازگشت به شکل‌های عام اقتدار و شکل‌های مختلف دانش انسانی تلاش کرده‌ام تفسیرهای ارزشمند دانش پزشکی و اقتدار پزشکی و نحوه‌ی ارتباط این دو با هم ارائه کنم که خواننده را مهیای ورود به فصل بعدی می کنند. در فصل چهارم، اقتدار پزشکی را در درمانگاه بررسی می کنم. این فصل که حجیم ترین فصل کتاب است، به گزارش یافته‌های میدانی اختصاص دارد که با مصاحبه و گفت‌وگو با بیماران، پزشکان و صاحب نظران و همین طور تجربه‌ی شخصی‌ام از فعالیت بالینی به دست آمده است. در این گزارش، رابطه‌ی بحث‌های نظری پیشین را با آنچه که در فضاهای درمانی شهر تهران در حال روی دادن است روشن کرده‌ام و موقعیت‌ها یا صحنه‌هایی را که اقتدار پزشکی در آن‌ها استعداد پدیدارشدن دارد شرح داده‌ام. در نهایت، در فصل آخر به نقد شکل‌های مختلف اقتدار پزشکی و ارائه‌ی پیشنهادهایی برای تخفیف و مهار چنین اقتداری پرداخته‌ام.

افراد زیادی در به نتیجه رسیدن این گزارش نقش داشته‌اند. پیش از همه باید از زنده‌یاد دکتر محمدعلی مرادی یاد کنم که از ابتدا مرا به نوشتن در مورد موضوع اقتدار پزشکی تشویق کرد و با پیشنهادهای سازنده‌اش ترغیب‌ام کرد تا از محدوده‌ی یک پایان‌نامه‌ی دانشگاهی فراتر بروم. او، در یک دوره‌ی زمانی دوساله و طی گفت‌وگوهایی که به‌طور مرتب با هم داشتیم، کمک کرد تا ساختار کلی کتاب را طراحی کنم و به نتیجه برسانم. افسوس می‌خورم که کمی پیش از آماده‌شدن کتاب بدن آزاردیده‌اش تاب ادامه‌ی زندگی را از دست داد و دوستان و شاگردانش را به‌ت‌زده و غمگین کرد. از دکتر محمدسعید ذکایی هم چون آن که در طراحی مصاحبه‌ها، گسترش فصل چهارم و نحوه‌ی حرکت بین نظریه و پژوهش‌های میدانی، راهنمایی‌های مؤثری به من کرد؛ همین‌طور از دکتر ابراهیم اخلاصی، که در مورد روایت‌های سبب‌پنجم و پیاده‌سازی متن مصاحبه و تکنیک‌های ارائه‌ی گزارش تجربه‌هایش را در اختیارم قرار داد. از بین پزشکانی که با آن‌ها گفت‌وگو کردم به‌طور مشخص لازم می‌انم. دکتر اناز سامی تشکر کنم که در گفت‌وگوهایی که با هم داشتیم مرا به سمت حیطه‌ی یک رساله‌ی عینی و به دور از جانب‌داری هدایت کرد. دکتر محمد عراقی، دکتر آیتا افتخارزاده، دکتر مجتبی میرعبداللهی بینش‌های ارزشمندی در مورد دگرفهمی و درمان در اختیارم گذاشتند که در بحث‌های مربوط به اقتدار دگرفهم به بعضی از آن‌ها اشاره کرده‌ام. همین‌طور از دکتر وحید رواقی به‌خاطر توصیه‌هایش در مورد بحث مسئولیت اجتماعی پزشکان ممنون‌ام. در نهایت، باید از همه‌ی کسانی که در طی انجام این تحقیق به من در مقام درمانگر و به‌عنوان یک مستندکننده و تجربیات آزاردهنده یا رضایت‌بخش‌شان و به همین ترتیب ایده‌ها، خواسته‌های مطلوب‌شان را با من در میان گذاشتند تشکر کنم. آن‌ها کمک کردند تا این کتاب به شکلی که پیش روی خواننده است درآید و بسیاری از مطالب کتاب زاینده و الهام‌گرفته از دهه‌ی خلاق آن‌هاست.^۱

۱. در نوشتن دو فصل پایانی به تلاوب از ضمایر مفرد و جمع «من» و «ما» استفاده کرده‌ام. در مواردی که از ضمیر مفرد استفاده کرده‌ام منظورم بیان یک تجربه‌ی شخصی بوده و ضمیر جمع در مواردی به کار رفته که بینش مورد بحث را بین خودم و دوستان، همکاران و مصاحبه‌شوندگان مورد توافق دیده‌ام.